

2. Хоптяр А. Міська поліція Кам'янця-Подільського за часів Російської імперії (1793–1917 рр.). *Наукові праці Кам'янець-Подільського державного історичного музею-заповідника*: зб. наук. пр. Кам'янець-Подільський: ПП Буйницький О. А., 2018. Т. 2. С. 6–16.

3. Реент Ю. А. Полиция Украины в составе полицейской системы Российской империи начала XX в. *Проблеми історії України XIX–XX ст.* Київ, 2007. Вип. XIII. С. 137.

4. Там само. С. 138.

5. Там само. С. 139.

6. Особые журналы Совета министров Российской империи. 1909–1917 гг. 1916 год / Авт. введ. и прим. Д. Б. Гальперина. Москва: РОССПЭН, 2008. С. 488–495.

7. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. Ф. 1792. Оп. 1. Спр. 35. Арк. 180–193.

**В.С. Прокопчук**, доктор історичних наук,  
професор (м. Дунаївці)

## ІСАЙЯ З КАМ'ЯНЦЯ

*У статті прослідковується життєвий шлях і подвижницька діяльність уродженця Кам'янця-Подільського монаха і просвітника XVI ст., в'язня Івана Грозного Ісайї Кам'янчанина.*

**Ключові слова:** Кам'янець-Подільський, Київ, Вільно, Москва, монах, послання.

Він відомий в літературі як Ісайя Кам'янчанин, монах, культурно – освітній діяч, просвітник, письменник, перекладач. Але ім'я та і прізвище – суть не його. При народженні, а це сталося десь у першій половині 16 століття в Кам'янці на Поділлі, отримав він ім'я Яким (Іоаким). У Кам'янці – Подільському здобув початкову освіту, за його ж словами, там «*навчено святим книгам першого Закону Господнього та другого, святим догмам і благочестивому богослов'ю та священній філософії*». На основі цього твердження, дехто з дослідників вважає, що народився він у священницькій сім'ї, пройнявся вірою в Бога і подальше життя пов'язав зі служінням Йому. Рано залишившись сиротою, знайшов прихисток у Молдавії – прийняв постриг з іменем Ісайя в Кипріанському монастирі.

Певний час жив у Києво – Печерській лаврі, тягнувся до книги, удосконалював знання в колі культурно – освітньої і духовної інтелігенції. Проживаючи у Вільно, мав контакти з передовими діячами, у тому числі й Острога, спілкувався, можливо за посередництва земляка Герасима Смотрицького, з Костянтином Острозьким, зустрічався з Григорієм Ходкевичем, Євстафієм Воловичем та іншими владоможцями, які прагнули зупинити хвилю насильницької полонізації та окатоличення українського

населення. Займався перекладом богослужбових книг тогочасною церковною мовою [9].

У липні 1561 року поїхав до Москви, щоб придбати богословські книги для перекладу і надрукування, зокрема – «Бесіди євангельські» у перекладі ченця Сильвана, текст Біблії з царської бібліотеки та житіє київського Антонія. Звичайно, така поїздка, як і придбання дороговартісних у ті часи книг, потребували чималих фінансових затрат. Іван Огієнко у книзі «Історія українського друкарства» відмітив: «... не виключається можливість, що відомий Ісайя (Яким) Кам'янчанин 1561 року їздив з Вільни до Москви за списком Біблії якраз з доручення Остріжського...»[6, с.189].

Поїздка виявилася не тільки невдалою, але й трагічною для Ісайї. Саме в цей час митрополит грек Іосаф віз Івану Грозному грамоту константинопольського патріарха про затвердження йому царського титулу. Важко судити, що стало причиною їх зіткнення. Є думка, «щоб прислужитися московському уряду, він (Ісайя.-В.П.) вказав на якісь зносини митрополита Іосафа з польським королем. А той відплатив, звинувативши Ісайю Кам'янчанина в єресі» [10]. Московити зайняли бік посланця константинопольського патріарха – він же привіз погодження на царський титул для Івана IV, і Ісайя був ув'язнений в монастирській тюрмі у Вологді.

Звідти слав листи – послання, намагався оправдати себе, в'яснити обставини, за яких опинився в Москві. Звертався і до царя, але реакції не було. 1566 року вже в Ростові написав не позбавлений літературної вартості «Плач». Тішив себе, що за муки земні буде віддячений на тому світі. 1567 року знову написав Івану Грозному свою сповідь, однак безрезультатно. Натомість його послання поширювались і в Московії, і в білоруських та українських містах, набували розголосу як охудожнена сповідь страдальця. Можливо й хтось заступався за мученика, бо врешті 1582 року цар запросив знаменитого в'язня в Москву, вислухав його пояснення, які справили позитивне враження, і Ісайя був помилуваний.

Однак додому не повернувся. Мабуть, не було вже куди, та й вік, стан здоров'я, а ще - війна з Польщею. Залишився в Ростові. У ці останні десять років життя плідно працював як автор низки творів, перекладач. Описав свою драматичну подорож до Москви, уготований долею шлях до Вологди, а відтак - до Ростова. 1590 року на замовлення московського патріарха Йова написав «Толковання Теофілакта Болгарського на Євангеліє Матвія і Марка», 1591- го - «Коротке оповідання про великого і преподобного отця Максима Грека». 1592 року подолянин Ісайя Кам'янчанин закінчив шлях земний.

Першим про життя і літературну діяльність Ісайї 1913 року повідав Дмитро Абрамович у розвідці «К литературной деятельности мниха кам'янчанина Исаии», вміщеній у 181 томі «Памятников древней письменности и искусства» [1]. «Українська радянська енциклопедія» вмістила невелику довідку В.П. Колосової [8, с.545]. У своєму довіднику «Літературне Поділля» відгукнувся В.П. Мацько [4, с.31]. Микола Антонович Мачківський розгорнув відомі факти у широке художнє полотно - роман «Чорний дяк» [5].

Кам'янчани надали одній з вулиць міста на Польських фільварках ім'я свого відомого земляка. 1900 року це був Штабний провулок, у радянські часи – вулиця Ульянової [2; 3]. 16 вересня 1993 року рішенням виконкому Кам'янець – Подільської міської ради № 1083 вулиця Постишева, організатора голодомору 1932 – 1933 рр. в Україні, була перейменована на вул. Івана Крип'якевича, вул. Петровського – на Панівецьку, а вул. Ульянової отримала ім'я Ісайї Кам'янчанина [7, с. 64, 176].

### **Список використаних джерел і літератури:**

1. Абрамович Д. К литературной деятельности мниха Кам'янчанина Исаи // Памятники древней письменности. СПб. 1913. № 181.
2. Будзей О. Ісайя Кам'янчанин: ім'я на мапі міста // Подолянин. 2002. 1 берез. С. 5.
3. Ісайя Кам'янчанин: їх іменами названі вулиці міста / Ігор Данілов // Край кам'янецький. 1993. 18 серп. С.3.
4. Мацько В.П. Літературне Поділля: довідник і переклади. Хмельницький: Ред. – видавн. відділ, 1991. 106 с.: іл.
5. Мачківський М.А. Чорний дяк: роман. Хмельницький: Поділля, 2000. 328 с.
6. Огієнко І.І. Історія українського друкарства. Київ: «Либідь», 1994. 446 с.
7. Прокопчук В.С., Старенький І.О. Топонімічний словник Кам'янця – Подільського. Кам'янець – Подільський: Зволейко Д.Г., 2014. 192 с.
8. Українська радянська енциклопедія. Вид. 2-ге. Київ: Гол. Ред. УРЕ, 1979. Т.4. С.545.
9. Ісайя Кам'янчанин. URL: [uk.wikipedia.org/wiki/Ісайя Кам'янчанин](http://uk.wikipedia.org/wiki/Ісайя_Кам'янчанин).
10. Ісайя Кам'янчанин. URL: [buklib.net/books/36529](http://buklib.net/books/36529).